

A szerb kiadás illusztrációi nem kapcsolódnak olyan szorosan az Andrić által emlegetett és elemzett művekhez, mint a Helikon-kiadványban. Itt a három grafikai sorozat: a *Caprichos*, a *Desastres* és a *Disparates* lapjaiból válogatták a mellékletet, ezzel a szerző utalásait is megvilágítják. De fel kell hívnom a figyelmet, hogy nem helyeselhető, ha a reprodukció meghamisítja a művész eredeti alkotását. Így például a címlapon szereplő önarckép (!) megfordítását kifogásoljuk. Ez aquatinta sorozatának, a *Caprichos*nak, azaz az *Ötleteknek* első lapja. Ismeretes ugyan ennek egy vöröskrétarajz változata is, de mindkét cilinderes önarcképén, a pintor, ahogy öntudatosan aláírja a festő, jobbról balra néz. A Helikon-kiadás címlapján éppen megfordítva! Lehetséges, hogy ez a reprodukció technikai hiba, vagy szerkesztői koncepció eredménye? Egy műalkotás jobb és bal oldalának fölcserélése néha fontos ikonográfiai jelentést kaphat, s nemcsak művészettörténeti szemmel, hanem a műélvező szemé-

vel nézve sem mindegy. Ebben az esetben különösen nem, mert e sokszorosítási eljárással készült grafikák természetéből következik, hogy a művész keze nyomát a másolatok tükörképében örökítik meg. Ellenőriztük P. Gassier és J. Wilson 1970-es Goya-monográfiájának katalógusában és egy 1868-as madridi *Caprichos*-kiadásban is, hogy a cilinderes Goya-arckép jobbról balra tekint.

Ez a műhiba, mely voltaképpen illusztráció (de mert címlap, szót érdemel!), természetesen nem változtatja meg Andrićnak Goyáról írott önarcképét; s nem változtat Andrić arcán sem. Mert egy nagy író vall itt önmagáról Goya arcának tükrében. E második vallomás, a *Beszélgetések Goyával* jelentős írás: Goyáról és Andrićról. Egy másik arc mögé rejteztve önmagáról, Goyával szól hozzánk Andrić — immár magyarul is —: „Ha egy ember portréját megfestem, akkor látom születése percét és halála óráját.”

Ezzel tanít mindnyájunkat önismertetre.

KELÉNYI ISTVÁN

EGYRE TISZTULÓ UTAKON

IVO ANDRIĆ: *A Kisasszony, Nyuszka*. Kriterion, Bukarest, 1975.

Ivo Andrić újabb magyar nyelvű kötet az asztalomon. Még az 1975. év termése. Három ország baráti keze fonódik valamiképp egybe fölötte. Jugoszlávia, hiszen délszláv író műveiről van szó, a fordítók egyike pedig Herceg János; Magyarország, a fordítók másika Csuka Zoltán; és Románia, ugyanis Bukarestben jelent meg egy kötetben a két kisregény.

Szinte magától kívánkozik ide a borító hátlapjáról ízelítőnek vagy me-

mentónak szánt Andrić-idézet egy része: „Az emberben rejlő erők és képességek csak rendületlen helytállással vihetik előbbre az emberiséget a lehúzó sötét erők szakadékát átívelő hidakon, az emberi szellem alkotta művek sugarától egyre tisztuló utakon.”

Egymás mellé állítható-e a mondatban közölt igazság és a két kisregény közlendője?

A *Kisasszonyban* Andrić egy rendhagyóan erős akarátú, pénzhajhász és emellett zsugori nő életútját rajzolja meg az I. világháború előtt, alatt és után.

A *Nyuszka* éppen ellenkezőleg egy nyúl szívű férfi története főleg a II. világháborút megelőző években és a viláégés kezdetén.

Az előbbi kisregény az „emberben rejlő erők és képességek” eltorzulására példa, az emberiséget lehúzó sötét erők szakadékába vezető út bemutatása: „... te élvezetet találsz a pénz hajhászásában; rabul ejtett, megfogott, s most apád akaratával takarózva szenvedélyednek áldozol.”

A második a mélyből a csúcs felé kanyargó ösvény képe. Egy eltaposott, gyöngö ember magára találása, jellembeli alakulása, fejlődése. A családi élet jégtorlaszai közül kiszakadt, örökös magányban támolygó egyén ráeszmélése a közösség melegére, erejére: „... csak át kellett lépnie a megrögzött szokásokon, meg kellett szabadulni a félelemtől és óvatosságtól, s kissé bátrabban kellett átlépni azon a tétovgató úron...”

Úgy hat az olvasóra ez a kötet, mintha hullám dobálná, előbb a völgybe lóditva, majd újra a magasba lendülve vele. Érzelmek görbéje természetesen a hősök sorsának alakulását, jellemük pozitív vagy negatív irányban való eltolódását követi.

A kisregények azonban nemcsak egy-egy ember tökéletes jellemrajzát

hivatottak nyújtani, hanem egy régi faliszőnyeg hátterének gazdagságában pompázó környezet- és társadalomrajzot is, a társadalmi történések egyénekre vetült hatását. A világ mérhetetlen sokaságából kiszakított, a művész tévedhetetlen szemmértékével újra rendezett két feledhetetlen prózai mű. Olvasásuk nyomán nemcsak emberismeretünk lesz teljesebb, pontosabb, de a korról is mélyrehatóbb és igazabb képet kapunk, mint bármiféle történelemkönyv alapján.

Kár, hogy a borítólap tervezője, Árkossy István, valahogy elsiklik a művek gazdagon rétegezett talaja fölött. Szűkíti a kört: megelégszik *A Kisasszony* képi megformálásával. A két prózai alkotás azonban biztos nem került véletlenül egymás mellé. Ezért talán a közöset és az eltérőt kellett volna lényegre törően ábrázolni. Szembeötlő a stíluseltolódás is, vagyis az írás és a képzőművészeti megfogalmazás stílusbeli összeférhetlensége. Pedig a borítólap Tamkó Sirató Károly szavával „nemcsak védi a könyvet, hanem módot is nyújt a könyv tartalmának továbbépítésére és a szerző életművének még teljesebb bemutatására”.

Mégis beteljesül az idézet másik fele is, ha nem a könyv hőseire, hát olvasóira vonatkoztatva: Andrić két kisregénye előbbre visz bennünket „az emberi szellem alkotta művek sugarától egyre tisztuló utakon”.

VIRÁG ÁGNES

DALTERMŐ RÓZSAFÁK

Édesanyám rózsafája. Palóc népdalok. Gyűjtötte és összeállította Ág Tibor. A bevezetőt írta Tózsér Árpád. Madách Könyvkiadó, Bratislava, 1974.

Kettőzött örömmel vehetjük kézbe az *Édesanyám rózsafája* című ízléses népköltési gyűjteményt, melynek alcímében a *Palóc népdalok* közelebbi meg-

jelölés van feltüntetve. Ilyen vagy hasonló címmel az utóbbi száz évben már három más gyűjtemény jelent meg (Pap Gyula: *Palóc népköltém-*